

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

САЛІЙ С. Л.,
аспірант кафедри адміністративного
і фінансового права
юридичного факультету
(Львівський національний
університет імені Івана Франка)

УДК 347.73:341

**КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ МІЖНАРОДНИХ
ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, З ЯКИМИ СПІВПРАЦЮЄ УКРАЇНА**

Стаття присвячена дослідженню видів міжнародних фінансових організацій, з якими співпрацює Україна. Проаналізовано правові основи, на базі яких відбувається співробітництво. Особлива увага приділена відносинам із основними партнерами – Міжнародним валютним фондом, Групою Світового банку і Європейським банком реконструкції та розвитку.

Ключові слова: міжнародні фінансові організації, Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку.

Статья посвящена исследованию видов международных финансовых организаций, с которыми сотрудничает Украина. Проанализированы правовые основы, на базе которых происходит сотрудничество. Особое внимание уделено отношениям с ключевыми партнерами Украины – Международным валютным фондом, Группой Всемирного банка и Европейским банком реконструкции и развития.

Ключевые слова: международные финансовые организации, Международный валютный фонд, Группа Всемирного банка, Европейский банк реконструкции и развития.

This article is devoted to the research of types of international financial organizations that cooperate with Ukraine. Legal framework, on which cooperation is based, is analyzed. Particular attention is paid to the relationships with key partners of Ukraine – the International Monetary Fund, the World Bank Group and the European Bank for Reconstruction and Development.

Key words: international financial organizations, International Monetary Fund, World Bank Group, European Bank for Reconstruction and Development.

Вступ. Посилення політичної та економічної взаємозалежності між країнами світу приводить до необхідності тісного співробітництва держав із міжнародними фінансовими організаціями. Враховуючи сьогоденню соціально-політичну та економічну ситуацію у нашій державі, взаємодія з такими міжнародними кредитно-фінансовими організаціями, як Міжнародний валютний фонд (далі – МВФ), Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР), Європейський інвестиційний банк та інші є інструментом забезпечення потреб національної економіки та проведення системних реформ в Україні.

У таких умовах дослідження правової природи діяльності цих організацій та впливу співробітництва з ними на правове регулювання публічної фінансової діяльності в Україні набуває особливо важливого значення, оскільки імплементація положень, що виникають як елемент погодження у процесі співпраці, безпосередньо відображається у бюджетній, податковій, банківській та інших сферах. Таким чином, здійснюється широкий вплив на всю фінансову систему України, що вимагає цілісного правового аналізу.

Дослідження фінансово-правових аспектів співпраці України із міжнародними фінансовими організаціями займає важливе місце під час здійснення аналізу публічної фінансової діяльності. Основу теоретичним міркуванням цієї роботи заклали результати досліджень О. Дунас, І.Б. Заверухи, В.І. Муравйова, Н.І. Патики, В.М. Репецького, О.І. Рогач, А.О. Шатковської та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження правових основ діяльності міжнародних фінансових організацій, з якими співпрацює Україна, а також аналіз їх видів.

Результати дослідження. Після здобуття незалежності Україна стала самостійним суб'єктом міжнародних відносин і розпочала активне формування правовідносин із міжнародними фінансовими установами, що дало змогу отримати доступ до міжнародних фінансових ринків та інтегруватися в міжнародну економічну систему. Сьогодні Україна динамічно співпрацює з багатьма міжнародними фінансовими організаціями, що, безумовно, впливає на ведення публічної фінансової діяльності.

Насамперед варто звернути увагу на те, що за колом компетенції усі міжнародні організації поділяються на організації загальної та спеціальної компетенції. За цим критерієм міжнародні фінансові організації належать до організацій зі спеціальною компетенцією. Однак певні риси міжнародних фінансових організацій притаманні й організаціям загальної компетенції, а також організаціям іншої (нефінансової) спрямованості. Найширшу компетенцію серед усіх міжнародних фінансових організацій має Міжнародний валютний фонд [17, с. 155]. Цей критерій класифікації демонструє функціональну спрямованість міжнародних фінансових організацій, що спрямовані на врегулювання відносин саме у фінансово-валютному середовищі.

Аналіз сутнісних характеристик безпосередньо міжнародних фінансових організацій дає змогу класифікувати їх за характером повноважень на три типи: міжнародні організації, які здійснюють координаційні функції; міжнародні організації, які виконують окремі наднаціональні функції; наддержавні (наднаціональні) організації [18, с. 203].

Міжнародні організації, що здійснюють координаційні функції, поділяють свої повноваження з державою, однак у різному співвідношенні та за різними механізмами регулювання. У більшості випадків організація зобов'язує своїх членів без їхньої згоди за допомогою прийняття обов'язкових рішень більшістю голосів. До таких організацій належить більшість установ ООН, які займаються валютно-фінансовими проблемами [18, с. 224].

Міжнародні організації, які виконують окремі наднаціональні функції, наділені повноваженнями у певних сферах. В установчих документах таких організацій прямо обмежується компетенція держав-учасниць в окремих сферах, ухвалення рішень державами у цих сферах можливе тільки за згоди міжнародної організації. Це, зокрема, Міжнародний валютний фонд та Міжнародний банк реконструкції й розвитку [18, с. 225].

Натомість діяльність наддержавних (наднаціональних) організації полягає у створенні обов'язкових для держав-учасниць правил та норм, механізмів контролю та спонукання до виконання цих правил. Ці особливості у сфері регулювання валютно-фінансової та кредитної політики притаманні Європейському Союзові, Європейському валютному союзові, Європейському центральному банку [18, с. 226].

Україна тісно співпрацює з різними міжнародними фінансовими організаціями, що носять як універсальний, так і регіональний характер. Виходячи з цього, ознака географічного поширення стала підставою для виділення міжнародних фінансових організацій залежно від кола учасників, що класифікує їх на глобальні та регіональні.

До глобальних міжнародних організацій відносять Міжнародний валютний фонд та Групу Світового банку. Членами цих Організацій може бути будь-яка країна незалежно від

її географічного розташування. Однак у науковій літературі до цієї групи також відносять Паризький та Лондонський клуби кредиторів з огляду на те, що їхня діяльність впливає на розв'язання валютно-фінансових та кредитних питань [17, с. 165].

До регіональних міжнародних фінансових організацій, з якими співпрацює Україна, належать насамперед регіональні банки розвитку (Європейський банк реконструкції й розвитку – ЄБРР, Міжамериканський банк розвитку – МаБР, Азійський банк розвитку – АзБР) і регіональні валютно-кредитні та фінансові організації (Європейський центральний банк – ЄЦБ, Європейський інвестиційний банк – ЄІБ, Європейський фонд розвитку – ЄФР тощо) [18, с. 235]. Співробітництво з цими фінансовими організаціями дає змогу отримати довгострокове кредитування для регіональних проєктів розвитку.

Таким чином, Україна активно взаємодіє з широким колом міжнародних фінансових організацій, тому доцільно проаналізувати правові основи співпраці з ключовими організаціями.

Особливо активно ведеться співпраця з Міжнародним валютним фондом, що є одним із головних кредиторів України. Ця валютно-фінансова організація має статус спеціалізованої установи ООН, і станом на вересень 2016 р. до складу МВФ входить 189 країн. Фонд був створений у 1945 р. під час міжнародної валютно-фінансової конференції у Бреттон-Вудсі, де були прийняті Статті угоди МВФ, які виконують роль його статуту. Сьогодні основними напрямками роботи є забезпечення фінансової стабільності, стимулювання глобального валютного співробітництва, сприяння міжнародній торгівлі, підтримці високого рівня зайнятості і стійкого економічного зростання, а також зниження рівня бідності в усьому світі. Крім цього, мандат Фонду був розширений у 2012 р., щоби включити всі макроекономічні та фінансові питання, які впливають на глобальні показники стабільності [1].

Дослідники стверджують, що за час своєї діяльності МВФ перетворився у достовірно універсальну організацію, досяг широкого визнання як головного наднаціонального органу регулювання міжнародних валютних відносин, авторитетного центра міжнародного кредитування, координатора міждержавних кредитних потоків і гаранта платоспроможності країн-позичальниць. Одночасно він служить основною ланкою системи регулювання світової економіки, міжнародної координації, узгодження національних макроекономічних політик. Фонд зарекомендував себе активно функціонуючим світовим валютним інститутом, нагромадив великий і корисний досвід [2].

Країни із відносно невеликими квотами, в тому числі Україна, об'єднані в МВФ у окремі групи, тоді як найбільші економіки світу напряму призначають своїх представників у Раду Директорів МВФ. Україна є повноправним членом МВФ з 3 вересня 1992 р., до якого вона приєдналася згідно із Законом України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства із гарантій інвестицій» [3].

Україна з 1994 р. активно співпрацює з МВФ, використовуючи його фінансові та технічні ресурси з метою досягнення макроекономічної стабілізації та створення необхідних передумов для проведення економічних реформ. Таке співробітництво здійснювалось переважно в рамках реалізації спільних програм – STF (системна трансформаційна позика), «Стенд-бай» (стабілізаційна позика), Механізм розширеного фінансування (позика на підтримку розвитку), попереджувальний «Стенд-бай» [3].

За даними Мінфіну та представництва ЄС в Україні обсяг наданої допомоги нашій державі МФО за роки незалежності – 44 млрд доларів США і понад 15,6 млрд євро. Недосконалість законодавства, корупція та відсутність політичної волі на проведення реформ – основні причини, які не давали змоги Україні ефективно використовувати кошти МФО. Результат – незавершені програми співпраці, низька вибірка коштів за чинними проєктами [7].

Зараз співпраця з МВФ ведеться у рамках програми кредитування економіки України із використанням механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility), що була схвалена 11 березня 2015 р. і передбачає фінансування загальним обсягом 17,5 млрд дола-

рів США строком на 4 роки. Вважається, що нова програма стане наймасштабнішою як за обсягом коштів, що надаються, так і за глибиною і складністю поставлених завдань, які, насамперед, стосуються досягнення фінансової стабільності, зміцнення державних фінансів і структурних реформ [4].

Однак варто зазначити, що Голова МВФ Крістін Лагард стверджує: «...за новою програмою доведеться зробити й інші кроки, а саме – подальше підвищення тарифів, реструктуризацію банків, реформу державних підприємств, подолання корупції та посилення верховенства права», а також додає: «...ключовою соціальною реформою стане допомога найуразливішим верствам населення» [5].

У 2015 р. у рамках домовленостей було виділено два транші на 5 і 1,7 млрд доларів США, останній транш надійшов у серпні 2015 р., однак після його надання співпраця з МВФ була фактично заморожена. Попередньо рішення про новий транш планувалося ухвалити у липні 2016 р., проте через невиконання зобов'язань, пов'язаних із е-декларуванням, МВФ неодноразово відкладав розгляд питання про виділення траншу. Однак 15 вересня 2016 р. був схвалений наступний транш МВФ [6].

Варто зазначити, що науковці вважають, що подальша співпраця України з МВФ є об'єктивно необхідною та доцільною, оскільки кредитні ресурси МВФ значно дешевші, ніж ті, що залучаються на міжнародних фінансових ринках; від характеру взаємовідносин із МВФ залежить інвестиційна привабливість держави для інших світових організацій, що координують свої дії з Фондом; співпраця з Фондом сприяє інтеграції України у глобальну фінансову систему, в якій МВФ посідає провідне місце і є кредитором останньої інстанції; збільшуються можливості України щодо користування консультативними, експертними та аналітично-прогнозними послугами МВФ, що в умовах глобалізації має пріоритетне значення [8].

Наступною фінансово-кредитною організацією є Світовий банк, що надає фінансову та технічну допомогу країнам, що розвиваються, з метою зниження бідності та сприяння розвитку. Світовий банк представлений діяльністю п'ятих інститутів, що разом формують Групу Світового банку, таких як Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ), Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (МЦУІС) [9].

Світовий банк – це своєрідне кооперативне співтовариство, акціонерами якого є 189 країн-членів. Акціонери представлені Радою керуючих, яка є вищим органом управління. Рада керуючих приймає рішення та визначає політику Банку, свої збори проводить один раз на рік [3].

У сучасних фінансово-економічних умовах Світовий банк є найпотужнішим світовим інвестиційним інститутом, який об'єднує 189 країн-акціонерів. Створений одночасно із МВФ (у 1994 р. на Бреттон-Вудській конференції), Світовий банк спочатку був покликаний за допомогою фінансових ресурсів країн-членів і капіталів американських інвесторів стимулювати приватні інвестиції у західноєвропейські країни, економіка яких була підірвана Другою світовою війною [10]. Однак поступово Група Світового банку почала розширювати та оновлювати напрями своєї діяльності, а також надавати необхідні технічні ресурси, щоб ефективно реагувати на економічні, соціальні, екологічні виклики та імплементувати заходи для їх подолання.

Сьогодні Світовий банк надає позики під низькі відсотки, кредити за низькою процентною ставкою, а також гранти країнам, що розвиваються. Він підтримує широкий спектр інвестицій у таких галузях, як освіта, охорона здоров'я, державне управління, інфраструктура, розвиток фінансового та приватного сектора, сільського господарства й управління природними ресурсами. Деякі проекти співфінансуються з урядами, іншими багатосторонніми інститутами, комерційними банками, експортно-кредитними агентствами, а також інвесторами приватного сектора [9].

Сьогодні Світовий банк виступає одним з головних партнерів України у сфері розвитку. Ресурси цієї організації використовуються для підтримки державного бюджету, здійснен-

ня інституційних та структурних реформ, підготовки та реалізації довгострокових інвестиційних проєктів, які відповідають пріоритетним напрямам економічного розвитку України [11]. Він допоміг поліпшити життя людей в Україні, підтримавши більше 70 проєктів і програм на загальну суму близько 12 млрд доларів США, а також надаючи свої глобальні знання та досвід [12].

Відносини між Україною та Світовим банком розвиваються у рамках Стратегії партнерства МБРР і МФК з Україною на 2012–2016 рр., що передбачає реалізацію двох основних напрямів: 1) поліпшення державних послуг та державних фінансів: підтримка розбудови відносин із громадянами (відповідальне і збалансоване фіскальне управління; ефективність надання послуг з охорони здоров'я й освіти та адресна соціальна допомога; надання комунальних послуг – водопостачання, водовідведення, тепlopостачання); 2) підвищення політичної ефективності та економічної конкурентоспроможності: підтримка розбудови відносин із бізнесом (сприятливість, стабільність та прогнозованість середовища для бізнесу для вітчизняних і закордонних інвесторів; поліпшення інфраструктури для зменшення вартості ведення підприємницької діяльності; комплексне реформування сільськогосподарського сектора) [13].

Аналіз фінансування МБРР поточних проєктів розвитку України за тематичним спрямуванням показав, що найбільша частка коштів у загальному обсязі фінансування йде на інфраструктурні послуги для розвитку, міську інфраструктуру та надання послуг, розвиток фінансового сектора, системи соціального захисту, зміну клімату. Ураховуючи вищезазначені проблеми у використанні кредитних ресурсів, Україні необхідно активізувати зусилля щодо прискорення освоєння коштів і забезпечення високоякісних результатів усіх поточних інвестиційних проєктів, що фінансуються Світовим банком [14].

Відповідно до Стратегії партнерства МБРР і МФК з Україною на 2012–2016 рр. Міжнародна фінансова корпорація має на меті допомогти Україні підвищити рівень енергоефективності, впроваджуючи міжсекторальні інвестиційні проєкти і доповнюючи їх дорадчими послугами у рамках проєктів «Програма чистого виробництва», «Енергозбереження у житлово-комунальному секторі» та «Фінансування сталого енергетичного розвитку», що доповнюватиметься підтримкою двох міжсекторних тем, пов'язаних із поліпшенням бізнес-середовища та підвищенням енергоефективності [15].

Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ) сприяє розвитку фінансового сектора в Україні шляхом підтримки стратегічних іноземних інвесторів через надання гарантій захисту від політичного ризику. Зокрема, БАГІ зосереджує увагу на інвестиціях, які: 1) покращують доступ до фінансування для малих і середніх підприємств, 2) підвищують надання спеціалізованих банківських продуктів, включаючи лізингове фінансування, та 3) посилюють капіталізацію банків. Окрім того, БАГІ підтримує проєкти у виробничій сфері, які стимулюють модернізацію виробництва і сприяють диверсифікації економіки [15].

Європейський банк реконструкції та розвитку є найбільшим фінансовим інвестором в Україні. Станом на 1 січня 2015 р. сукупний обсяг виділеного банком фінансування в Україні становив 10,4 млрд євро в межах 344 проєктів. Сьогодні ЄБРР залишається одним з провідних інвесторів в економіку України, вкладення якого мають комплексний характер. Європейський банк реконструкції та розвитку надає значну підтримку економічним реформам у країні, що створює умови для розвитку стосунків між Україною та банком, про що свідчить портфель проєктів ЄБРР в Україні [16].

Європейський інвестиційний банк не тільки здійснює кредитну діяльність, але й є найбільшим позичальником грошових ресурсів на міжнародних фінансових ринках капіталу. Така можливість не заборонена Статутом банку і дає змогу банку залучати фінансові ресурси на найкращих умовах і, відповідно, надавати їх за найнижчими ставками. Банк має найвищий кредитний рейтинг – AAA [16].

Крім цього, Україна підтримує відносини з німецьким державним банком KfW, який за дорученням німецького уряду фінансує програми розвитку у всьому світі. Також продовжується співробітництво із Чорноморським банком торгівлі та розвитку, Північним інвести-

ційним банком, що репрезентує північні та балтійські країни, а також з іншими міжнародними фінансовими організаціями.

Висновки. З огляду на те, що Україна зараз перебуває у складних економічних та політичних умовах, співробітництво із міжнародними фінансовими організаціями є особливо важливим, оскільки наша держава отримує фінансові ресурси для проведення структурних реформ у різних галузях та на реалізацію проектів розвитку. Ключовими партнерами України є Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку і Європейський банк реконструкції та розвитку. Однак варто зазначити, що амбітно розроблені програми не завжди практично реалізуються, що негативно впливає на динаміку відносин і довіру між партнерами, що, безумовно, впливає на міжнародний імідж нашої держави та фінансовий рейтинг у глобальній системі економічних відносин.

Список використаних джерел:

1. International Monetary Fund Home [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/index.htm>
2. Гришина Л.О. Україна та Міжнародний валютний фонд: перспективи співпраці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/sre/2012_3/26.pdf
3. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
4. Україна і МВФ: хронологія відносин довжиною 21 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1054685-ukrajina-i-mvf-hronologiya-vidnosin-dovjinoyu-21-rik.html>
5. МВФ погодився дати Україні \$17,5 мільярда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.ua/finance/1054274-mvf-pogodivsya-dati-ukrajini-175-milyarda.html>
6. МВФ розгляне виділення Україні чергового траншу 14 вересня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk>
7. Кому і скільки винна держава Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/cdn/cd1/2016/03/mvf/index.html>
8. Міжнародний валютний фонд у контексті співпраці з Україною: сучасний стан, ризики і перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/2156.pdf>
9. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.worldbank.org/en/about/leadership/members#4>
10. Банківські системи зарубіжних країн [Текст] : підручник / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, О.Д. Гордей. – К., Алерта, Центр навчальної літератури, 2010. – 586 с.
11. Сайт Міністерства закордонних справ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua>
12. The World Bank and Ukraine. Results of cooperation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pubdocs.worldbank.org/en/368711464667196779/wb-in-ukraine-2016.pdf>
13. Стратегія партнерства МБРР і МФК з Україною на 2012–2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www-wds.worldbank.org/>
14. Кожухова Т.В. Фінансування Світовим банком проектів розвитку в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/15-2016/6.pdf>
15. Партнерство Світовий банк – Україна. Огляд програм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pubdocs.worldbank.org/en/864411453869177415/Ukraine-Snapshot-uk>
16. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/news/mizhnarodne-spivrobotnictvo/%D1%94brd>
17. Патица Н.І. Міжнародні валютно-кредитні відносини : навч. посіб. / Н.І. Патица. – К. : Знання, 2012. – 566 с.
18. Рогач О.І. Класифікація міжнародних фінансових організацій. Міжнародні фінанси: Підручник / О.І. Рогач. – К.: Либідь, 2003. – 784 с.

